

Войналович Л. П.

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри англійської мови

Андрушко Т. В.

студентка II курсу магістратури
Навчально-наукового інституту іноземної філології
*Житомирський державний університет імені Івана Франка м.
Житомир, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Актуальність. Сучасними дослідженнями доведено, що вимова – це базова характеристика мови, основа для розвитку, а також вдосконалення всіх видів мовленнєвої діяльності. Важливою сходинкою у виробленні мовленнєвих умінь, а також в практичному оволодінні вимовною нормою і механізмом вимови є навчання вимові. Учні не зможуть розібратися в граматиці і зрозуміти сучасне письмо, не знаючи фонетики. Тому формування фонетичної компетентності відіграє важливу роль саме в молодшому шкільному віці, саме в цьому віці в учнів формується мова і вимова. Крім того стійка нормативна вимова – це необхідна передумова для міцного і швидкого засвоєння мовного матеріалу. Цим і зумовлена актуальність обраної теми статті, покликана систематизувати корисну теоретичну базу, а також методичні розробки в навчанні фонетичної сторони мови.

Мета статті. Мета даної статті – аналіз теоретичної та методологічної бази з питання формування фонетичної компетентності в учнів початкових класів на уроках англійської мови.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема формування іншо-мовної фонетичної компетенції в учнів початкової школи досліджувалась вітчизняними вченими, серед них О.О.Коломінова, С.В.Роман, С.Ю.Ніколаєва, В.В.Копилова та багато інших.

Виклад основного матеріалу. В області лінгвістики термін «компетенція» був введений Н. Хомським та позначав знання системи мови на відміну від володіння ним в реальних ситуаціях спілкування. Поступово в зарубіжній, а потім у вітчизняній методиці, на противагу лінгвістичній компетенції Н. Хомського з'явився методичний термін «комунікативна компетенція», під яким стали розуміти здатність здійснювати спілкування за допомогою мови. Фонетична компетентність – це заснована на знаннях, уміннях, навичках і відносинах здатність індивіда здійснювати іншомовну комунікативну компетенцію відповідно до вимовних норм мови, що вивчається [4]. Фонетична компетентність відіграє важливу роль в ідентифікації особистості, яка вивчає іноземну мову носіями і неносіями мовної норми [5].

Згідно з дослідженнями І. А. Зимової, показниками розвитку іншомовної мовленнєвої діяльності у дорослих учнів є фонематичний слух, обсяг оперативної пам'яті і розподіл усіх прогнозування – основні механізми аудіювання [13].

Формуванню іншомовного фонематичного слуху на початково-му етапі навчання англійської мови (1-й клас і частково 2-й клас) було присвячено дослідження В. Ф. Занглігера [4]. Він розглядає фонематичний слух як компонент мовного слуху (другий компонент – інтонаційний слух) і як здатність розчленовувати безперервний мовний потік на звуки, розрізняти на слух всі звуки мови, що відносяться до різних фонем, правильно співвідносити сприймаються звуки мови з фонемами мови. Спираючись на положення про ієрархічну, системну будову психічних функцій (Л. С. Виготський), коли формування вищих психічних функцій здійснюється на основі більш елементарних (рухової, зорової, слуховий і т. д.), В. Ф. Занглігер досліджував іншомовний фонематичний слух як основу для розвитку умінь і навичок в аудіюванні, говорінні, які, в свою чергу, стають базою для розвитку читання і письма. Недорозвинення вихідних функцій завжди негативно позначається на мовному розвитку людини.

Недорозвинення фонематичного слуху може бути не помічено до навчання грамоті, але від цього наслідки не стають менш тяжкими.

Існують три традиційні підходи до формування мовної фонетичної компетентності, кожен з яких об'єднує деяке число методів, розроблених на основній теоретичній основі. Розглянемо їх докладніше.

Перший підхід – артикуляторний, теоретичні положення якого передбачають:

- випереджальне формування вимовних навичок при вимові кожного звуку;
- знання учнями особливостей роботи органів артикуляції при проголошенні кожного звуку;
- роздільне формування вимовних і пов'язаних з ними слухових навичок;
- необхідність ретельного відпрацювання кожного звуку і незалежно від його смислорозрізняювальних функцій в слові [4].

Другий підхід – акустичний, що передбачає, що вимові можна навчитися, спираючись лише на слухові аналізатори. Вимовні справи можуть бути присутніми, але вони носять чисто імітативний характер, ґрунтуючись на слухових відчуттях учнів. Теоретичні положення цього підходу припускають:

- формування вимовних навичок в процесі навчання усного мовлення;
- домінуючу роль слухових відчуттів при становленні вимови;
- опору на імітативні справи при навчанні вимови;
- відмова від роздільного відпрацювання звуків іноземної мови [3].

Третій підхід – диференційований, що передбачає використання різних методів і прийомів навчання, в залежності від видів мовної діяльності, етапи навчання, мовного матеріалу і умов навчання.

Теоретичні положення припускають:

- комплексне включення різних аналізаторів в навчальний процес, що сприяє більш ефективному формуванню мовних навичок;

- відпрацювання найбільш складних для засвоєння операцій, що здійснюються ізольовано;
- включення в мову вимовних, лексичних та граматичних навичок;
- індивідуальний підхід, що визначає ефективність формування мовних навичок.

Як інноваційний підхід можна виділити функціональний підхід, який базується на принципах комунікативності, інтегративності і функціональності, що дозволяє постійно відслідковувати і ненав'язливо коригувати або покращувати вимову на різних рівнях навчання [1].

Вимова засвоюється молодшими школярами в основному в ході імітації вимови вчителя. Основним матеріалом для цього слугують лічилки, римування, скоромовки, в яких вичленяються окремі звуки, звукосполучення, цілі речення і відпрацьовуються шляхом багаторазових повторень. В окремих випадках вчителем даються пояснення стосуються артикуляції деяких звуків, а так само наголосів і мелодій. Особливу увагу, за методикою І. Л. Бім, приділяється таким явищам, як довгота і стислість, відкритість і закритість голосних придик глухих приголосних, відсутність палаталізації, наголос. Промовляння може супроводжуватися жестами, мімікою, простукуванням ритму [3].

Згідно стандарту, інтегративною метою навчання іноземної мови в початковій школі є формування елементарної комунікативної компетенції молодшого школяра на доступному для нього рівні в основних видах мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання і письмо [2].

Отже, вивчення англійської мови в початковій школі спрямоване на досягнення таких цілей:

- а) формування вміння спілкуватися англійською мовою на елементарному рівні з урахуванням мовних можливостей і потреб молодших школярів в усній (аудіювання і говоріння) і письмовій (читання і письмо) формах;

б) залучення дітей до нового соціального досвіду з використанням англійської мови: знайомство молодших школярів зі світом зарубіжних однолітків, із зарубіжним дитячим фольклором і доступними зразками художньої літератури; виховання доброзичливого ставлення до представників інших країн;

в) розвиток мовних, інтелектуальних і пізнавальних здібностей молодших школярів, а також їх загальнонавчальних умінь; розвиток мотивації до подальшого оволодіння іноземною мовою;

г) виховання і різнобічний розвиток молодшого школяра засобами іноземної мови [3].

Відповідно до програми випусник початкової школи повинен навчитися:

1) на базовому рівні:

а) розрізняти на слух і адекватно вимовляти всі звуки англійської мови, дотримуючись норм вимови звуків,

б) дотримуватися правильного наголосу в ізольованому слові, фразі,

в) розрізняти комунікативні типи речень по інтонації,

г) коректно вимовляти речення з точки зору їх ритміко-інтонаційних особливостей;

2) підвищений рівень передбачає розвиток навичок:

а) розпізнання сполучного звука «г» і вміння його використувати,

б) дотримання інтонації перерахування;

в) дотримання правил відсутності наголосу на службових словах (артиклях, сполучниках, прийменниках),

г) читання слів, що вивчаються по транскрипції [4].

В загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти, провідні завдання формування англомовної фонетичної компетенції молодших школярів полягають у наступному [4]:

– слід забезпечити необхідну орієнтацію дітей у фонемному складі, а також у явищах просодії комунікативного мінімуму початкового ступеня, визначених чинною програмою з іноземної мови;

– створити передумови вмотивованого і комунікативно спрямованого оволодіння учнями операціями артикуляції та операціями інтонування у межах навчального матеріалу початкової школи;

– моделювати навчальні ситуації фонетично правильного оперування учнями одиницями мови та мовлення на всіх рівнях організації іншомовного спілкування: на рівні фрази, понадфразової єдності та розгорнутого тексту (рівень дискурсу).

Для реалізації цих завдань процес формування англословної фонетичної компетенції у дітей молодшого шкільного віку має базуватися на таких перевірених практикою викладання іноземних мов у початковій школі принципах [2]:

– принцип зіставного аналізу фонологічних систем рідної та іноземної мов;

– принцип свідомо-імітативного навчання вимови;

– принцип наочності у навчанні вимови;

– принцип комунікативної організації навчання вимови.

Висновки. Початковий етап найвідповідальніший і найважливіший в навчанні іноземної мови. Завданням даного етапу є формування слуховимовної і ритміко-інтонаційної бази. Необхідна систематична робота над правильною вимовою, що включає в себе знання правильного інтонування, паузації, наголоси слів, артикуляції звуків, без якої сформовані вимовні навички можуть бути швидко втрачені в умовах немовного середовища на наступних етапах навчання іноземної мови. Більш того, якщо на початковому етапі не усунути неправильні вимовні звички, як наслідок їх буде складно виправити. 107

ЛІТЕРАТУРА

1. Буренко В.М. Стратегічні напрями розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти / В. Буренко, В. Редько // Іноземні мови в сучасній школі. – 2012. – № 4. – С. 28-33.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К.: Ленвіт., 2003. – 262 с.
3. Зимняя И.Я. Психология обучения иностранным языкам в школе. – М. Просвещение. – 1991. – 218 с.
4. Кочергина В.А. Введение в языковедение. Основы фонетики – фонологии. Грамматика: учеб. пособие / В.А. Кочергина. М.: Издательство МГУ, 1991. 210 с.
5. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах / Під ред. С.Ю. Ніколаєвої, О.Б. Бігич, Н.О. Бражник. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.
6. Панова Л.С. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник / Л.С. Панова, І.Ф. Андрійко, С.В. Тезікова та ін.. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 328 с.